

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ У СІЛЬСЬКІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сідельниченко А., VII курс, факультет педагогіки та психології

Ткаченко О., доктор педагогічних наук, професор

Центрально-український державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

Анотація. У статті показано, що саме диференціація є важливою складовою навчально-виховного процесу у початкових класах, що відповідає концепції Нової української школи; висвітлено погляди вчених минулого і сьогодення на сутність диференційованого навчання та його значення для ефективної організації педагогічного процесу; узагальнено форми і види диференціації, традиційний розподіл дітей на групи в процесі організації диференційованого навчання; описано загальні підходи до організації диференційованого навчання; розглянуто особливості організації диференційованого навчання у сільській початковій школі, які варто враховувати вчителям початкових класів.

Ключові слова: диференційоване навчання, диференціація навчання в початковій школі, форми і види диференціації навчання, особливості диференціації навчання в сільській початковій школі.

Завдання сучасної школи полягає не лише в наданні учням знань, а ще й у формуванні умінь ними користуватися, що відповідає вимогам компетентнісного підходу в освіті. Все більше уваги в сучасній системі освіти починає приділятися навчанню з орієнтацією на учня. Нова українська школа прагне максимально враховувати права дитини, її здібності, потреби та інтереси, реалізуючи принцип дитиноцентризму.

Щоб організувати навчання з орієнтацією на учня та досягти гарантованого засвоєння курсу початкової школи всіма школярами без їх психічного і фізичного перевантаження, треба максимально враховувати індивідуальні відмінності дітей на всіх рівнях організації навчального процесу. В цьому завжди допомагає диференційоване навчання. У цьому контексті актуальною є думка О. Я. Савченко про

те, що диференціація поза модою. Це вічна інновація, тому що кожен клас – це різні умови її застосування [4].

Існує різниця між диференціацією навчання у міській початковій школі та сільській. Відмінність визначається кількістю учнів, наявністю або відсутністю профільних класів, загальній підготовці до школи тощо. Тому проблема організації диференційованого навчання в сільській початковій школі потребує особливої уваги, зокрема до способів диференціювання завдань, їх постановки, контролю, керівництва класом в умовах диференційованого навчання.

Особливості організації диференційованого навчання, зокрема й у початковій школі, досліджували Т. П. Гора, Т. Й. Мельничук, О. Я. Савченко, І. Е. Унт. Значну увагу організації диференційованого навчання у сільській початковій школі приділяли В. О. Сухомлинський та С. П. Логачевська. У їхніх роботах висвітлено особливості організації внутрішньокласної диференціації навчання в межах одного класу. Нині визначена проблема є актуальною у кожній сільській школі, що й зумовило мету цієї статті.

Мета статті – розкрити особливості організації диференційованого навчання в сільській початковій школі.

Сутність поняття диференційоване навчання вітчизняні й зарубіжні педагоги трактували по-різному. Швейцарський педагог Й. Песталоцці зазначав, що кожному учневі в групі властиві відмінності, а тому необхідно здійснювати своєрідний підхід до кожного з них, вивчати природу кожної дитини, її особливості і, в залежності від результатів цього вивчення, вирішувати питання навчання, роблячи це ввічливо, тактовно, гуманно. Вітчизняний науковець К. Д. Ушинський стверджував, що необхідно працювати з учнями різного рівня знань. Такий поділ класу на групи, із яких одна сильніша другої, як підкреслював педагог, не тільки не шкідливий, але навіть корисний, якщо наставник вміє, навчаючись з однією групою сам, дати ж іншим корисні самостійні завдання.

Сучасна дослідниця Н. П. Волкова диференційоване навчання трактує як організацію «навчально-виховного процесу з урахуванням типових індивідуальних особливостей» [1, с. 415]. А С. П. Логачевська пов'язує диференційоване навчання з

інтерактивним навчанням. З цього приводу вона пише: «Диференціація навчання – це одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів (практика через дію, навчання інших, негайне творче застосування набутих знань)» [2, с. 18]. Аналіз цих визначень дає змогу стверджувати, що метою диференціації навчання є забезпечення в навчально-виховному процесі умов для максимального розвитку здібностей, нахилів школярів завдяки врахуванню індивідуальних особливостей їхнього розвитку.

Для розуміння сутності диференціації важливо звернутись до основних її форм. Найпоширенішими формами диференціації вважаються зовнішня (профільна) і внутрішня (рівнева). Зовнішня диференціація – це така організація навчально-виховного процесу, при якій врахування індивідуальних особливостей учнів здійснюється у спеціально організованих класах, групах, школах. Комплектування цих шкіл, класів, груп учнями здійснюється на основі певних критеріїв: задатків, нахилів, здібностей, майбутніх професійних інтересів тощо.

Для вчителя початкових класів невеликої сільської школи найбільш доцільною та ефективною є внутрішня диференціація. Внутрішня диференціація визначає зміст, методику подачі завдань, способи їх перевірки у процесі навчання. Аналіз наукових праць І. Е. Унт засвідчив, що цю форму диференціації характеризують: а) використання завдань різного рівня складності; б) завдання на поглиблення й розширення знань; в) дозування допомоги вчителя; г) виконання завдань на вибір учня; д) варіювання навчального навантаження. Внутрішня диференціація відбувається в межах одного класу.

Різні форми диференціації, як узагальнює інформацію Н. П. Волкова, зорієнтовані на такі ознаки її розподілу види: а) за здібностями учнів; б) за інтересами учнів; в) за талантами дітей; г) за відсутністю здібностей; д) за майбутньою професією [1, с. 415-416].

До сільської школи приходять діти з різними навчальними можливостями та задатками. У ній, переважно, немає ніякого відбору учнів до 1 класу. Одні вміють читати та рахувати, а інші навіть не знають букв та цифр. Усі ці відмінності в подальшому навчанні вчителі початкових класів обов'язково повинні враховувати, щоб уникнути відставання дітей у навчанні та втрати ними пізнавального інтересу.

Вчителі відразу починають вивчати кожного учня, створювати такі умови, щоб кожна дитина засвоїла навчальний матеріал. Одні учні засвоюють матеріал швидше, а деяким школярам потрібно повторити ще не один раз.

Багаторічний досвід С. П. Логачевської засвідчує, що в сільській школі, де немає паралелей, вчити всіх і кожного зокрема, можна лише здійснюючи роздільність навчального процесу на уроці в межах одного класу [3, с. 7]. Світлана Панасівна у своїй роботі керувалась власним і традиційним розподілом дітей на такі групи: 1) учні з дуже високими навчальними можливостями; 2) учні з високим рівнем навчальних можливостей; 3) учні з середніми навчальними можливостями; 4) учні з низькими навчальними можливостями. За такого підходу створюються умови для гуманного ставлення до кожної дитини в класі.

Аналіз наукової літератури, а також експериментальне дослідження проблеми, яке відбувалось у 2015–2017 роках на базі Федірківського НВК Світловодського району Кіровоградської області, дало змогу вирізнити такі основні особливості організації диференційованого навчання у сільській школі: 1) відсутність паралелей, профільних класів та класів з поглибленим вивченням окремих предметів; 2) можливість роздільного навчання лише в межах одного класу; 3) потреба в умінні вчителя організувати роботу всього класу, а не лише групи сильніших учнів; 4) нагальність уміння педагога правильно диференціювати допомогу школярам, залежно від їхніх задатків та рівня розвитку здібностей; 5) актуальність чіткої структури уроку, усвідомлення учителем етапності своєї роботи та підбору завдань для різних груп учнів; 6) необхідність підготовки завдань різних обсягів для певних груп учнів у кількох варіантах, щоб усі учні класу могли одночасно закінчити їх виконання; 7) турбота про розвиток творчих здібностей учнів у процесі диференційованого навчання, залучення їх до виконання групових творчих завдань; 8) важливість врахування у процесі підготовки диференційованих завдань інтересів школярів; 9) потреба в диференціації домашніх завдань учнів початкової школи.

Отже, завдання вчителя початкової школи – підготувати учня до реального життя, дати знання кожному і навчити кожного ними користуватися на практиці, в складних життєвих ситуаціях. Диференційоване навчання у сільській початковій школі

дає можливість спокійно працювати з найслабшими учнями безпосередньо на уроці і, водночас, розвивати здібності сильніших. Організація цього типу навчання в сільській школі можлива у формі внутрішньокласної диференціації.

Специфіка врахування пізнавальних інтересів у процесі організації диференційованого навчання в сільській початковій школі може виступати перспективою вивчення проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. / Наталія Павлівна Волкова. – К.: «Академвидав», 2007. – 616 с.
2. Логачевська С. П. Диференціація – одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів / С. П. Логачевська // Початкова школа. – 2006. – № 10 – С. 18 – 23.
3. Логачевська С. П. Диференціація у звичайному класі / Світлана Панасівна Логачевська. – К.: «Заповіт», 1998. – 336 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручн. для студ. пед. факульт. / Олександра Яківна Савченко. – К.: «Генеза», 2002. – 368 с.